

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

КОРЕЦЬКИЙ ІГОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.951

**ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ СТОРІН
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Братель Сергій Григорович,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри адміністративної діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Ковальчук Андрій Трохимович,

Державний університет інфраструктури та технологій,

професор кафедри правосуддя

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Плугатар Тетяна Анатоліївна,

Державний науково-дослідний інститут МВС України,

учений секретар секретаріату Вченої ради

Захист відбудеться «__» _____ 2017 р. о «__» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «__» _____ 2017 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

К. М. Куркова

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Адміністративне судочинство є одним із найбільш вдалих винаходів демократичного правового суспільства, коли невіддільні фізичні і юридичні особи мають можливість відстояти свої порушені суб'єктами владних повноважень права, свободи та законні інтереси в незалежному, справедливому суді, який спеціально створений виключно для цієї місії.

Як будь-яка державно-правова інституція система адміністративного судочинства базується на загально визначених світовою спільнотою стабільних вимогах, що утверджують захист суспільних цінностей, визначають характер адміністративного судочинства і напрями його подальшого розвитку на користь громадян, підприємств, установ неопублічної форми власності.

До засад, які забезпечують ефективне функціонування інституту адміністративного судочинства, в першу чергу, належить висока правова культура і правосвідомість суддів адміністративних судів, для яких принцип верховенства права є наріжною сутністю здійснення адміністративного судочинства. Поряд з цим принципам адміністративного судочинства притаманні й інші основоположні ідеї, які стосуються не тільки суддів, але й усіх учасників процесу, серед яких в першу чергу треба виділити принцип змагальності сторін.

Відповідно до п. 3 ст. 129 Конституції України однією із найважливіших засад судочинства в Україні є змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Ці закріплені в Конституції України положення є однією з найважливіших умов демократичного судочинства і правової держави. Вони носять універсальний характер, визначають основу правового регулювання процесуальної системи, поширюються на всі форми судочинства, включаючи кримінальне, цивільне, адміністративне, господарське, забезпечують підґрунтя щодо незалежності і неупередженості суду.

Актуальність аналізованої проблематики підкреслюється незадоволеністю сторін адміністративного процесу сутнісним розумінням та застосуванням принципу змагальності сторін судьями адміністративних судів. В силу різних суб'єктивних і об'єктивних причин (неукомплектованість судів судьями та значна їх перевантаженість справами) деякі судді не хочуть або не можуть здійснювати глибоке трактування і відповідно вірно правозастосування матеріальних та процесуальних норм адміністративного права. Це призводить до того, що права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб не відновлюються в системі вітчизняної судової гілки влади. Як наслідок громадяни України часто звертаються за судовим захистом до Європейського суду з прав людини. Логічним в цьому аспекті є те, що судовій гілці влади за даними соціологічної служби Центру Разумкова довіряють лише 7,4 %, а не довіряють 86,6% опитаних респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України.¹

¹ Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації / Результати соціологічного дослідження проведеного соціологічною службою Центру Разумкова. 2017. URL: <http://razumkov.org.ua/uploads/socio/Press0417.pdf>

Не в останню чергу такий негативний стан захищеності громадян та імідж вітчизняної судової влади, як невід'ємної складової державної влади в ЄС, полягає у поверхневому розумінні і неправильному застосуванні суддями адміністративних суддів принципу змагальності.

Тим самим, необхідність дієвого забезпечення прав, свобод та законних інтересів невладних фізичних і юридичних осіб від свавілля суб'єктів владних повноважень, незадоволеність громадян практичною діяльністю судової гілки влади вимагає, по-новому, критично поглянути на основоположні засади діяльності суддів адміністративних судів у цій сфері, зокрема, правильного сутнісного розуміння та правозастосування принципу змагальності.

З урахуванням вищевикладеного логічним є те, що наукова та правозастосовна зацікавленість до зазначеного принципу в останні роки постійно зростає. Окремі аспекти реалізації принципу змагальності досліджувались авторами в рамках більш широких наукових досліджень, зокрема щодо системи адміністративного судочинства, діяльності адміністративних судів, принципів адміністративного судочинства в цілому.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Більш загальну чи суміжну тематику аналізували у свої працях В. Дем'як, С. Короед, С. Лунін, О. Немировська, які з позиції теорії права та приватних галузей права розглядали принцип змагальності. Зокрема, О. Немировська довела, що зміст принципу змагальності сторін полягає в положеннях, за якими на сторони покладено обов'язок по доведенню обставин, на які вони посилаються в обґрунтування своїх вимог та заперечень, при цьому діяльність сторін набуває характеру змагання, суттю якого є протиборство.¹

Окремі питання аналізованої проблематики досліджували вчені в галузі адміністративного права і адміністративного процесу: В. Авер'янов, О. Андруневчин, П. Баранчик, О. Бачун, В. Бевзенко, Ю. Битяк, С. Бондар, С. Бондарчук, С. Братель, В. Галуцько, Ю. Гаруст, І. Голосніченко, С. Гончарук, Т. Данченко, О. Джафарова, О. Дрозд, О. Дубенко, О. Єщук, Н. Задирак, І. Кирилюк, Н. Ключкова, А. Ковальчук, Т. Коломоець, В. Колпаков, О. Кононенко, О. Кротюк, О. Кузьменко, М. Кухар, М. Лошицький, С. Лунін, М. Мельник, О. Мілієнко, С. Нечипорук, О. Нечитайло, С. Овчарук, О. Пасенюк, М. Пипяк, Т. Плугатар, С. Потапенко, І. Рушак, О. Рябченко, В. Сердюк, О. Сидельников, О. Ситніков, Є. Соболев, О. Сонюк, В. Сущенко, Л. Тацій, І. Топора, Т. Фулей, Ю. Шеренін, І. Шруб, О. Юшкевич, Є. Яковенко та ін.

Проте зазначені вчені проаналізували лише окремі аспекти принципу змагальності в адміністративному процесі, зосереджуючи свої наукові пошуки на

¹ Немировська О. Принцип змагальності сторін та його реалізація в судовій практиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1999. 16 с.; Лунін С. Поняття принципу змагальності у судовому процесі. Право України. 2010. № 3. С. 126-131; Дем'як В. Реалізація принципу змагальності у господарському судочинстві. Судова влада. 2011. URL: <http://vl.arbitr.gov.ua/sud5004/pres-centr/news/8365/>; Короед С. Проблема реалізації принципу змагальності в цивільному судочинстві. Судова влада. 2012. URL: <http://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/4q/52617/>; Опанасенко О. Принцип змагальності в адміністративному судочинстві за участю військових частин Міністерства оборони України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 19 с.

більш загальних, спеціальних чи суміжних аспектах теорії адміністративного права і процесу та адміністративного судочинства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертацію виконано з урахуванням положень засадничих і програмних документів, а саме: Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 № 276/2015; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 № 501; Стратегії пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016, а також основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр., схвалених рішенням Вченої ради академії (протокол № 28 від 29 жовтня 2013 р.). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 1 від 26 січня 2016 р.).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу сучасних досягнень юридичної науки, адміністративного законодавства, практики здійснення адміністративного судочинства провести теоретичний аналіз принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві, а також запропонувати науково обґрунтовані пропозиції стосовно вдосконалення правових норм, які регулюють досліджувані відносини щодо підвищення ефективності діяльності адміністративних судів.

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі *завдання*:

- виокремити місце принципу змагальності серед принципів адміністративного судочинства;
- розкрити зміст поняття змагальності в адміністративному судочинстві;
- визначити особливості закріплення та реалізації принципу змагальності сторін в різних галузях процесуального права;
- розкрити зміст поняття й ознаки сторін в адміністративному судочинстві;
- охарактеризувати права, які забезпечують необхідні процесуальні можливості для відстоювання позиції сторони;
- з'ясувати роль суду в забезпеченні принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві;
- розкрити особливості процесу доказування як інструменту забезпечення змагальності сторін;
- визначити місце процесуальної практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві;
- розробити науково-практичні рекомендації і пропозиції щодо вдосконалення правової регламентації реалізації принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві.

Предмет дослідження – принцип змагальності сторін в адміністративному судочинстві.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система методів наукового пізнання. *Діалектичний* метод дав можливість сформулювати наукову новизну вищого шабля «вперше», розкрити сутність змагальності в адміністративному судочинстві (підрозділ 1.2) та авторське визначення поняття «доказування в адміністративному судочинстві (підрозділ 3.1)

При написанні дисертації використовувався загальнонауковий метод *системного аналізу*, який дозволив комплексно проаналізувати положення Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, вітчизняного і зарубіжного адміністративного законодавства, підзаконних нормативно-правових актів судової і виконавчої гілок влади, практику їх застосування, судові прецеденти Європейського суду з прав людини, статистичні дані (підрозділи 1.1, 1.3, 3.1). Метод *узагальнення* застосовувався для фіксації загальних ознак та властивостей аналізованих явищ, позицій та думок вчених, наукових підходів стосовно розуміння змісту принципу змагальності (підрозділ 1.2).

Основним серед спеціально-юридичних методів був *формально-догматичний* метод, який використовувався практично у всіх підрозділах дисертації та дав можливість проаналізувати вітчизняне і зарубіжне законодавство у «чистому» вигляді без врахування соціальних, природно-правових та психологічних особливостей аналізованої проблематики.

Метод *класифікації* дав можливість здійснити поділ за визначеними критеріями суб'єктів і об'єктів адміністративно-процесуальних відносин, та окремих нових відносно однорідних правових елементів (підрозділи 2.1, 2.3); *логіко-семантичний* метод використовувався для формування та уточнення новітнього понятійного апарату (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1); *порівняльно-правовий* метод дав змогу виявити найбільш слушні, ефективні правові положення щодо використання принципу змагальності для запозичення у вітчизняну систему права шляхом аналізу та порівняння зарубіжного й вітчизняного законодавства (підрозділи 1.3, 2.3, 3.2); метод *моделювання* був використаний для удосконалення діючого вітчизняного законодавства щодо підвищення ефективності використання принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві (розділи 1, 2, 3).

Емпіричну базу дослідження становлять: узагальнення судової практики; інформаційні листи судової гілки влади; судова статистика (аналітичні матеріали і огляди щодо стану здійснення адміністративного судочинства, основні показники здійснення адміністративного судочинства); практика Європейського суду з прав людини; політико-правова публіцистика та довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є однією із перших праць, що присвячена комплексному та системному дослідженню юридичної природи принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві. Конкретний внесок в наукове розроблення принципу змагальності в адміністративному судочинстві полягає в обґрунтуванні

теоретичних положень, пропозицій і рекомендацій, що містять елементи наукової новизни, зокрема:

вперше:

– розкрито сутність змагальності в адміністративному судочинстві, яка полягає у переконанні сторонами (позивачем, відповідачем або їх представниками) суддів адміністративних судів та інших учасників адміністративного процесу, що зайнята ними юридична позиція через доведення матеріальних і процесуальних доказів та шляхом реалізації інших прав у адміністративному процесі відображає істину в адміністративній справі;

– сформульовано авторське визначення понять «доказування в адміністративному судочинстві», під яким пропонується розуміти врегульовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність суб'єктів доказування, спрямовану на збирання, подання, оцінку, огляд, забезпечення, дослідження, витребування або тимчасове вилучення доказів з метою з'ясування об'єктивної істини та справедливого вирішення публічно-правового спору та «клопотання в адміністративному судочинстві», під яким розуміється звернення учасників адміністративного процесу до суду із проханням про сприяння у реалізації закріплених Кодексом адміністративного судочинства України їх процесуальних прав і обов'язків під час провадження у конкретній адміністративній справі з метою захисту своїх прав, свобод та законних інтересів;

удосконалено:

– категорійне розуміння «позивача, як суб'єкта змагальних сторін в адміністративному судочинстві», як фізичної або юридичної особи, яка подала адміністративний позов до адміністративного суду стосовно захисту прав, свобод та законних інтересів, порушених суб'єктом владних повноважень, адміністративно-процесуальні права яких полягають у компетенції щодо подачі клопотань, пояснень, доводів та заперечень, участі у дослідженні доказів, висловленні своєї думки, задаванні питань та подачі заперечень;

– наукові положення стосовно реалізації процесуального права сторін, як можливості заявити відвід відповідним суб'єктам провадження, зокрема положення щодо можливого оскарження ухвали про відвід судді, який має реалізовуватися судом тієї інстанції, яка має право переглядати судові рішення;

– наукові підходи щодо місця процесуальної практики Європейського суду з прав людини при розгляді справ в адміністративних судах шляхом виокремлення та виявлення особливостей застосування принципу змагальності сторін в його діяльності;

отримали подальшого розвитку:

– положення щодо місця принципу змагальності серед інших принципів адміністративного судочинства, який є похідним від принципів верховенства права і рівності усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом та одночасно засадничим положенням вищого рівня для принципів диспозитивності, офіційного з'ясування всіх обставин у справі, гласності і відкритості адміністративного процесу;

– наукові положення стосовно мети конкурентної боротьби при реалізації принципу змагальності, як засад психології права, які використовуються в адміністративному процесі щодо переконання суддів адміністративного суду у своїй правоті, яка відображає істину по справі, при використанні усіх незаборонених адміністративно-процесуальним законодавством заходів переконання і процесуального зіткнення;

– теоретичні підходи щодо ролі суду в реалізації принципу змагальності сторін, з урахуванням особливостей, що даний принцип в адміністративному судочинстві тісно переплітається з принципом офіційного з'ясування всіх обставин справи і доповнюється активною участю суду в процесі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції впроваджені та використовуються в:

– *законотворчій роботі* – під час підготовки проектів законодавчих актів України, якими регулюється порядок здійснення адміністративного судочинства в Україні;

– *практичній діяльності* – у процесі удосконалення функціонування системи адміністративних судів (акт впровадження Вищого адміністративного суду України від 3 серпня 2017 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Сучасні аспекти адміністративної відповідальності», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12 травня 2017 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшої розробки теоретичних проблем реалізації принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17 травня 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. У співавторстві написано і видано дві статті «Місце процесуальної практики європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві» та «Особливості засобів доказування в адміністративному судочинстві». Особистий внесок автора у цих роботах становить 0,25 д.а. У дисертації ідеї та розробки, які належать співавтору не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки і рекомендації оприлюднені у виступах дисертанта на міжнародних науково-практичних конференціях: «Рівень ефективності та необхідності впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (м. Донецьк, 7-8 березня 2014 р.), «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпропетровськ, 4-5 квітня 2014 р.), «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпропетровськ, 6-7 листопада 2015 р.), «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (м. Запоріжжя, 27-28 лютого 2015 р.), «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 11-12 березня 2016 р.), «Пріоритети розвитку

юридичних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 8-9 квітня 2016 р.), «Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки» (м. Харків, 16-17 вересня 2016 р.), «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 13-14 січня 2017 р.), «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (м. Київ, 13-14 січня 2017 р.), «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин», (м. Одеса, 10-11 березня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (186 найменувань – на 19 сторінках) та додатків. Основний текст дисертації становить 191 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості про їх апробацію і впровадження.

Розділ 1 «Теоретичні засади принципу змагальності сторін» складається з трьох підрозділів, в яких розкрито поняття змагальності та місце принципу змагальності в адміністративному судочинстві.

У *підрозділі 1.1 «Місце принципу змагальності серед принципів адміністративного судочинства»* виявлено юридичні межі, які займає принцип змагальності сторін серед принципів адміністративного судочинства.

Доведено, що принципи адміністративного судочинства регулюють суспільні відносини, що виникають при розгляді судами адміністративних справ; сприяють систематизації процесуального законодавства, що регламентує порядок здійснення адміністративного судочинства; мають основоположне значення для тлумачення норм і заповнення прогалін у правовому регулюванні адміністративного судочинства; забезпечують логічну побудову інституту адміністративного судочинства; слугують ефективному захисту та відновленню прав громадян, порушених суб'єктами владних повноважень та їх посадовими і службовими особами.

Принципи адміністративного судочинства, закріплені в Кодексі адміністративного судочинства України є галузевими, які, в свою чергу, деталізують конституційні та загальні принципи судочинства. Підкреслюється, що об'єднуючим для усіх видів принципів є принцип верховенства права, який означає, що суб'єкти публічної адміністрації і судді визнають найвищою соціальною цінністю людину, її права і свободи. Ніхто, – ні приватні особи, ні держава, шляхом прийняття та реалізації неправового закону, не можуть їх порушити.

Серед інших принципів адміністративного судочинства виділено принцип рівності усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, який

фактично відіграє засадничу роль вищого рівня та принципи диспозитивності, офіційного з'ясування всіх обставин у справі, гласності і відкритості адміністративного процесу, які на думку дисертанта, доповнюють вихідні положення принципу змагальності сторін.

Найбільш повно принцип змагальності реалізується в цивільному судочинстві, в якому сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають рівні права щодо подання доказів, їх дослідження та доведення перед судом їх переконливості, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. В кримінальному судочинстві принципу змагальності сторін реалізується на досудовій стадії кримінального процесу. Змагальність в господарському процесі вирізняється тим, що сторонам забезпечуються широкі можливості у захисті своїх прав та законних інтересів, а господарський суд створює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, необхідні умови для встановлення фактичних обставин справи і правильного застосування законодавства. Таким чином, на суд не покладається обов'язок активного вживання заходів щодо збирання доказів на підтвердження фактичних обставин справи. В адміністративному судочинстві головною особливістю реалізації принципу змагальності є те, що однією з сторін публічно-правових відносин, як правило, є орган публічної влади, на який і покладається обов'язок доказування, а також активна роль суду в цьому процесі.

У підрозділі 1.2 *«Поняття змагальності в адміністративному судочинстві»* розкрита діалектична динаміка категорійного упорядкування наміру перемоги опонента в спорі, який розглядається адміністративним судом.

Підкреслюється, що ні в законодавстві, яке визначає загальні засади судочинства в Україні, ні в адміністративному, ні адміністративно-процесуальному законодавстві визначення терміну «змагальність» не наведено. Його тлумачення здійснюється відповідно до наукових уявлень дослідників даного явища. Змагальність у загальнонауковому розумінні полягає у прагненні сторін перевершити своїх опонентів у певній сфері суспільного життя, досягти кращих результатів. Зміст поняття «змагальності» у судочинстві полягає в тому, що сторони юридичного процесу мають можливість публічно доводити свої докази, висловлювати думки, вступати в судові дебати, задавати питання свідкам та іншим учасникам судового процесу з метою впливу на формування суддівського переконання.

В якості видів змагальності можна виділити змагальність матеріальну і змагальність процесуальну. Змагальність матеріальна виражається саме у використанні сторонами в своїх доводах різних, часто таких, що породжують протилежні правові наслідки норм. Матеріальна змагальність робить можливим саму наявність спору між сторонами, встановлює цілі такого спору. Змагальність процесуальна виражається, перш за все, в діях сторін, способах встановлення своїх інтересів. Саме одночасна наявність матеріальної та процесуальної змагальності дозволяє визначати змагальність як порядок взаємовідносин сторін.

У підрозділі 1.3 *«Принцип змагальності сторін в адміністративному, господарському, цивільному та кримінальному судочинстві»* визначено

особливості закріплення та реалізації принципу змагальності сторін в різних галузях процесуального права.

Принцип змагальності в різних видах процесу має певні особливості. Найбільш яскраво принцип змагальності реалізується в цивільному судочинстві, в якому сторони та інші особи, які беруть участь у справі мають рівні права щодо подання доказів, їх дослідження та доведення перед судом їх переконливості, а кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. Певні дискусії існують в кримінальному судочинстві, особливо, що стосується розповсюдження принципу змагальності сторін на стадії досудового розслідування. Змагальність в господарському процесі вирізняється тим, що сторонам забезпечуються широкі можливості у захисті своїх прав та законних інтересів, а господарський суд створює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, необхідні умови для встановлення фактичних обставин справи і правильного застосування законодавства. Таким чином, на суд не покладається обов'язок активного вживання заходів щодо збирання доказів на підтвердження фактичних обставин справи.

Розкрито ознаки принципу змагальності в адміністративному процесі: по-перше, це дозволене нормами адміністративного процесу право сторін вільно доводити свої докази, приймати участь у дослідженні доказів опонента, задавати йому та іншим учасникам процесу запитання, подавати відводи і висловлювати заперечення; по-друге, це адміністративно-процесуальна конкурентна боротьба; по-третє, в адміністративному судочинстві головною особливістю реалізації принципу змагальності є те, що однією зі сторін публічно-правових відносин, як правило, є суб'єкт владних повноважень, на який і покладається обов'язок доказування, а також активна роль адміністративного суду в цьому процесі; по-четверте, метою конкурентної боротьби при здійсненні змагальності є реалізація засад психології права стосовно переконання суддів адміністративного суду у своїй правоті; по-п'яте, сторони в ході реалізації принципу змагальності використовують ораторське мистецтво, прийоми психологічного переконання та інші не заборонені адміністративно-процесуальним законодавством методи впливу на суддів адміністративних судів та опонентів.

Розділ 2 «Змагальні сторони в адміністративному судочинстві» складається з трьох підрозділів, в яких розкрита юридична природа учасників сторін адміністративної справи.

У підрозділі 2.1 *«Характеристика змагальних сторін в адміністративному судочинстві»* розкрито поняття й ознаки сторін в адміністративному судочинстві.

Акцентується увага, що дискусійним є поняття «суб'єкт владних повноважень», хоча його визначення і надано в Кодексі адміністративного судочинства України. Відзначається, що в законодавстві України відсутній уніфікований перелік суб'єктів владних повноважень, у зв'язку з чим при визначенні певного органу, як такого суб'єкту, слід виходити з його статусу та змісту його повноважень, які встановлюються відповідними нормативно-правовими актами та регламентують їх діяльність.

До групи інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, які можуть виступати в якості відповідача можна віднести членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону. Вони виконують функції, які мають ознаки владних управлінських, зокрема: брати участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху; вживати спільно з поліцейськими заходи щодо припинення адміністративних правопорушень; доставляти до органів Національної поліції, штабу громадського формування з охорони громадського порядку або громадського пункту охорони порядку, приміщення виконавчого органу селищної, сільської ради осіб, які вчинили адміністративне правопорушення; у разі підозри у вчиненні адміністративних правопорушень перевіряти у громадян документи, що посвідчують їх особу; складати протоколи про адміністративні правопорушення.

Підкреслюється, що однією з особливостей адміністративного судочинства в Україні є те, що суб'єкт владних повноважень також може бути позивачем в окремих категоріях справ. Відповідачем в даному випадку виступають фізичні і юридичні особи, об'єднання громадян, які не є суб'єктами владних повноважень. До цієї виняткової категорії справ відносяться справи, пов'язані з виборчим процесом чи референдумом, де відповідачами, у тому числі, за позовом особи, яка не є суб'єктом владних повноважень, можуть бути засоби масової інформації, інформаційні агентства, підприємства, установи, організації, їх посадові та службові особи, творчі працівники засобів масової інформації та інформаційних агентств, кандидати, їхні довірені особи, партії (блоки), місцеві організації партій, їхні посадові особи та уповноважені особи, ініціативні групи референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму, офіційні спостерігачі від суб'єктів виборчого процесу. Незважаючи на те, що в передбачених законом випадках адміністративну справу може бути порушено не лише позивачем, але й прокурором, іншими особами, яким надано право захищати права і свободи інших осіб, позивачем завжди є особа, на захист прав, свобод та законних інтересів якої порушується така адміністративна справа.

У підрозділі 2.2 *«Права, які забезпечують необхідні процесуальні можливості для відстоювання позиції сторони»* розглянуто права сторін, які надають їм можливість відстоювати свою позицію в адміністративному суді.

Визначено, що змагальні права визначають як надані законом можливості особи, яка бере участь у справі доводити свою позицію перед судом та спростовувати позиції інших осіб, які беруть участь у справі. До змагальних прав відносяться: право знати про дату, час і місце судового розгляду справи, про всі судові рішення, які ухвалюються у справі та стосуються їхніх інтересів, право знайомитися з матеріалами справи, право заявляти клопотання і відводи, право давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення, право подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, право висловлювати свою думку з питань, які виникають під час розгляду, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам, право подавати заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб, знайомитися з технічним записом та журналом судового засідання і подавати письмові

зауваження до них, право робити із матеріалів справи виписки, знімати копії з матеріалів справи, одержувати копії судових рішень. Також законом передбачене право осіб, які беруть участь у справі за власний рахунок додатково замовити та отримати в суді засвідчені копії документів і витяги з них.

Розкрито особливості клопотань в адміністративному судочинстві, як: по-перше, можливість звернутись з клопотанням у будь-якого учасника адміністративного процесу, а не тільки сторін; по-друге, суд уповноважений вирішувати клопотання та його подальшу реалізацію – задовольняти чи не задовольняти.

З'ясовано, що одним із важливих процесуальних прав є можливість за наявності визначених Кодексом адміністративного судочинства України підстав заявити відвід певним суб'єктам провадження. Перелік підстав, за якими можливо заявити відвід є вичерпним. Тобто особа, яка бере участь у справі не може, наприклад, заявити відвід судді, тому що він не відповідає його інтересам. Відзначається, що на практиці реалізація зазначеного права є дещо проблемною, оскільки, наприклад, суддя розглядає відвід щодо самого себе. Це ускладнюється ще й тим, що ухвала за наслідками розгляду питання про відвід окремо не оскаржується. Вбачається доцільним, що заяву про відвід має розглядати інший суб'єкт. Це може бути суд, який має повноваження переглядати судові рішення і ніяким чином не пов'язаний із суддею, якому заявлено відвід.

У підрозділі 2.3 «Роль суду в забезпеченні принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві» розкрито межі компетенції суду в реалізації принципу змагальності сторін.

Наголошено, що принцип змагальності сторін в адміністративному судочинстві тісно переплітається з принципом офіційного з'ясування всіх обставин справи. При розгляді адміністративних справ суд зобов'язаний вести активну роботу з роз'яснення прав і обов'язків усім учасникам адміністративного процесу на різних його стадіях. Зокрема, на суд покладаються такі обов'язки: роз'яснення наслідків неприбуття до суду; роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків; роз'яснення права відводу; роз'яснення особам, які беруть участь у справі їхніх прав та обов'язків; роз'яснення прав і обов'язків експерта; роз'яснення спеціалісту його прав і обов'язків; роз'яснення судового рішення.

Одним із повноважень суду є застосування через органи Національної поліції приводу до належно викликаної особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідків, які без поважних причин не прибули у судове засідання або не повідомили причини неприбуття, з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення. У зв'язку з відсутністю у профільному законодавстві, що регулює діяльність поліції, нормативного врегулювання даного питання, пропонується доповнити ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» п. 9-1 такого змісту: «9-1) у випадках і порядку, визначених законом, за вмотивованим рішенням уповноваженого органу або посадової особи здійснює привід осіб, до яких він застосовується».

Розділ 3 «Процесуальні особливості змагальності сторін в адміністративному судочинстві» складається з двох підрозділів в яких

розглядається зміст доказування в адміністративному судочинстві та роль рішень Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві.

У підрозділі 3.1 «Доказування як засіб доведення позиції сторін в адміністративному судочинстві» досліджено особливості процесу доказування як інструменту забезпечення змагальності сторін.

Тягар доказування в адміністративному судочинстві за загальним правилом розподіляється таким чином: кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, якщо інший порядок розподілу обов'язків по доведенню не встановлено Кодексом адміністративного судочинства України.

Для активної участі в доказовій діяльності в адміністративному судочинстві суд наділений відповідними повноваженнями: ініціатива суду по збиранню доказів; сприяння в реалізації обов'язку сторін довести ті обставини, на яких ґрунтуються їх вимоги та заперечення і витребування необхідних доказів; вирішення справи на підставі наявних доказів; ініціювання допиту свідка за місцем знаходження суду або за місцем його проживання; призначення експертизи для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань; оцінка доказів за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному дослідженні приналежності, допустимості та достовірності кожного доказу.

У підрозділі 3.2 «Місце процесуальної практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві» розкрито значення рішень Європейського суду з прав людини і практику їх застосування адміністративними судами в Україні.

При розгляді справ адміністративні суди застосовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерела права. При цьому відмічається, що йдеться саме про практику суду з прав людини в цілому, а не тільки рішень відносно України. В законодавстві України відсутні положення, які забороняють застосовувати рішення чи постанови Європейського суду з прав людини, які винесені у справах відносно інших країн.

Одним із чинників реалізації принципу змагальності сторін з урахуванням процесуальної практики Європейського суду з прав людини виступають положення щодо тривалості судового розгляду справи. Звертається увага на встановленні розумності строку розгляду адміністративних справ у вітчизняних адміністративних судах, виходячи із критеріїв складності справи, поведінки позивача, особливостей діяльності адміністративного суду та органів виконавчої влади, які забезпечують адміністративну діяльність судової влади як під час розгляду справи, так і на інших етапах, складність і вагомість предмету розгляду для заявника.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає в розв'язанні концептуальних і

практичних питань сутності, змісту та реалізації принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві. Найсуттєвішими науковими і практичними результатами дослідження є такі:

1. Визначено юридичні межі, які займає принцип змагальності сторін серед інших принципів адміністративного судочинства, які є похідними від конституційних і загальних принципів судочинства в аспекті того, що: по-перше, він є похідним від принципу верховенства права, який утверджує пріоритет прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина перед державою та принципу рівності усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом; по-друге, засадничим вихідним аспектом вищого рівня, що впливає на юридичну сутність принципів диспозитивності, офіційного з'ясування всіх обставин у справі, гласності і відкритості адміністративного процесу.

2. Доведено, що змагальність в адміністративному судочинстві – це юридично-процесуальна боротьба сторін (позивача і відповідача або їх представників) за визнання судом зайнятої ними юридичної позиції в якості істинної, правдивої. Вона характеризується такою організацією адміністративного судочинства, коли позивач, який підтримує позов і відповідач, який його заперечує, користуються рівними можливостями відстоювати свої інтереси в умовах конкурентного зіткнення між собою при адміністративно-процесуальному посередництві адміністративного суду.

3. Сформовано поняття принципу змагальності в адміністративному процесі, як найбільш загальних і стабільних вимог, на яких базуються на гарантії прав сторін адміністративного процесу щодо участі в адміністративно-процесуальній конкурентній боротьбі стосовно доведення своєї істини із використання засад психології права щодо переконання суддів та інших учасників процесу у своїй правоті, з використанням ораторського мистецтва, прийомів правового та психологічного впливу та інших не заборонених адміністративно-процесуальним законодавством методів ведення правової дискусії.

4. Розкрито наукове уявлення про «відповідача, як суб'єкта змагальних сторін в адміністративному судочинстві» як учасника адміністративного процесу, який має рівні із позивачем процесуальні права на засадах змагальності сторін, свободи у наданні доказів, доведенні їх переконливості, при обов'язку нести тягар доказування, якщо він є суб'єктом владних повноважень і заперечує проти адміністративного позову.

5. Сформовано наукові положення щодо прав, які забезпечують необхідні процесуальні можливості для відстоювання позиції сторони, що полягають у прописаній адміністративно-процесуальним законодавством мірі дозволеної Кодексом адміністративного судочинства України процесуальної поведінки при відстоюванні своєї позиції в адміністративному суді в умовах адміністративно-процесуальної конкуренції з іншими учасниками адміністративного процесу.

6. Визначено роль адміністративного суду в забезпеченні принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві, як державного суб'єкта, що наділений законодавством, яке визначає судоустрій в Україні, та нормами адміністративного процесу владними повноваженнями щодо здійснення функцій

між учасниками змагальності, одночасно є спікером, який веде судове засідання, об'єктом сприйняття інформації, що доводиться до нього сторонами, єдиним суб'єктом прийняття процесуальних і кінцевого рішень та суб'єктом застосування заходів адміністративного примусу у випадку порушення громадського порядку в судовому засіданні чи неповаги до суду.

7. Доведено, що доказування в адміністративному судочинстві – це врегульована адміністративно-процесуальними нормами діяльність відповідних суб'єктів доказування, спрямована на збирання, подання, оцінку, огляд, забезпечення, дослідження, витребування або тимчасове вилучення доказів з метою з'ясування об'єктивної істини та справедливого вирішення публічно-правового спору. Акцентовано увагу, що особливістю клопотань в адміністративному судочинстві є, по-перше, наявність можливості звернутись з клопотанням у будь-якого учасника адміністративного процесу, а не тільки сторін; по-друге, тільки суд уповноважений вирішувати клопотання та подальшу його реалізацію – задовольняти чи не задовольняти.

8. Доведено, що при розгляді справ адміністративні суди застосовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерело адміністративного і адміністративно-процесуального права прямої дії, більше того, як своєрідні адміністративно-процедурні маркери, по яким перевіряється діяльність адміністративного суду при вирішенні складних адміністративних справ.

9. Запропоновано внести зміни і доповнення до Закону України «Про Національну поліцію» з метою наділення Національної поліції повноваженнями щодо здійснення приводу в будь-якому виді судового процесу, в тому числі адміністративного, оскільки здійснення приводу визначається лише галузевим процесуальним законодавством. З огляду на зазначене, вбачається за доцільне доповнити ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» п. 9-1 такого змісту: «9-1) у випадках і порядку, визначених законом за вмотивованим рішенням уповноваженого органу або посадової особи здійснює привід осіб, до яких він застосовується».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

які засвідчують основні наукові результати дисертації:

1. Корецький І. О. Змагальність і принцип змагальності в судочинстві: проблеми співвідношення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. Київ, 2015. № 2. С. 33-38.

2. Koretsky I. O. The court's role in ensuring the principle of adversarial in administrative courts. *Visegrad journal on human rights*. Bratislava, 2015. № 6/2. P. 34-38.

3. Корецький І. О. Змагальні сторони в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Київ, 2016. № 2. С. 123-129.

4. Корецький І. О. Доказування як засіб доведення позиції сторін в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Київ, 2016. №1. С. 56-62.

5. Корецький І. О. Принцип змагальності в системі принципів адміністративного судочинства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Київ, 2017. № 1. С. 66-72.

6. Корецький І. О., Братель С. Г. Місце процесуальної практики європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2017. № 4. С. 88-96.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Корецький І. О. Поняття доказування в адміністративному судочинстві. *Рівень ефективності та необхідності впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Донецьк, 7-8 берез. 2014 р.). Донецьк: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2014. С. 67-69.

8. Корецький І. О. Реалізація принципу змагальності судами. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Дніпропетровськ, 4-5 квіт. 2014 р.). Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2014. С. 98-99.

9. Корецький І. О. Процесуальні строки в адміністративному судочинстві. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Дніпропетровськ, 6-7 листоп. 2015 р.). Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2015. С. 48-49.

10. Корецький І. О. Співвідношення понять «сфера публічно-правових відносин» та «спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру». *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Запоріжжя, 27-28 лют. 2015 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. С. 74-76.

11. Корецький І. О. Обов'язкові системоутворюючі елементи змагальності. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Київ, 11-12 берез. 2016 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2016. С. 101-102.

12. Корецький І. О. Поняття принципу змагальності. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Одеса, 8-9 квіт. 2016 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 94-95.

13. Корецький І. О. Поняття та ознаки суб'єктів владних повноважень. *Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Харків, 16-17 верес. 2016 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2016. С. 50-52.

14. Корецький І. О. Застосування практики європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. (Дніпро, 13-14 січ. 2017 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2017. С. 57-58.

15. Корецький І. О. Загальні принципи адміністративного судочинства. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: матеріали міжн. наук.-прак.

конф. (Київ, 13-14 січ. 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 68-69.

16. Корецький І. О., Братель С. Г. Особливості засобів доказування в адміністративному судочинстві. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: матеріали міжн. наук.-прак. конф.* (Одеса, 10-11 берез. 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 96-98.

АНОТАЦІЯ

Корецький І. О. Принцип змагальності сторін в адміністративному судочинстві. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2017.

У дисертації здійснено комплексне та системне дослідження принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві. Визначено юридичні межі, які займає принцип змагальності сторін серед принципів адміністративного судочинства. Розкрита діалектична динаміка категорійного упорядкування наміру перемоги опонента в спорі, який розглядається адміністративним судом. Виокремлено функції принципів адміністративного судочинства. Визначено характерні ознаки принципів адміністративного судочинства та особливості реалізації принципу змагальності в адміністративному судочинстві. Виокремлено обов'язкові системо утворюючі елементи змагальності в адміністративному судочинстві. Визначено особливості закріплення та реалізації принципу змагальності сторін в різних галузях процесуального права.

Розкрито поняття й ознаки сторін в адміністративному судочинстві. Розглянуто права сторін, які надають їм можливість відстоювати свою позицію в адміністративному суді. Розкрито межі компетенції суду в реалізації принципу змагальності сторін.

Досліджено особливості процесу доказування як інструменту забезпечення змагальності сторін. Визначено, що ключовою відмінністю реалізації принципу змагальності в адміністративному судочинстві, на відміну від інших видів судочинства, є активна роль суду, що найбільш повно проявляється в процесі доказування. Розкрито значення рішень Європейського суду з прав людини і практику їх застосування адміністративними судами в Україні.

Ключові слова: адміністративне судочинство, змагальність, принцип змагальності, сторони, суб'єкт владних повноважень, адміністративний суд, доказування.

АННОТАЦИЯ

Корецкий И. А. Принцип состязательности сторон в административном судопроизводстве. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2017.

В диссертации осуществлено комплексное и системное исследование принципа состязательности сторон в административном судопроизводстве. Определены юридические границы, которые занимает принцип состязательности сторон среди принципов административного судопроизводства. Раскрыта диалектическая динамика категорийного упорядочения намерения победить оппонента в споре, который рассматривается административным судом. Выделены функции принципов административного судопроизводства. Определены характерные признаки принципов административного судопроизводства и особенности реализации принципа состязательности в административном судопроизводстве. Выделены обязательные системообразующие элементы состязательности в административном судопроизводстве. Определены особенности закрепления и реализации принципа состязательности сторон в различных отраслях процессуального права.

Раскрыто понятие и признаки сторон в административном судопроизводстве. Рассмотрены права сторон, предоставляющих им возможность отстаивать свою позицию в административном суде. Раскрыты пределы компетенции суда в реализации принципа состязательности сторон.

Исследованы особенности процесса доказывания, как инструмента обеспечения состязательности сторон. Определено, что ключевым отличием реализации принципа состязательности в административном судопроизводстве, в отличие от других видов судопроизводства, является активная роль суда, которая наиболее полно проявляется в процессе доказывания. Раскрыто значение решений Европейского суда по правам человека и практику их применения административными судами в Украине.

Ключевые слова: административное судопроизводство, состязательность, принцип состязательности, стороны, субъект властных полномочий, административный суд, доказывание.

SUMMARY

Koretskyi I. O. Principle of competitiveness of the parties in the administrative proceedings. – Qualifying scientific work.

Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law». – Research Institute of Public Law, Kyiv, 2017.

On the basis of the author's research the concept of the principle of the adversarial parties in the administrative legal proceedings and its relation with other principles of the administrative process is analyzed. When examining the issue of the principle of competition in the system of principles of administrative legal proceedings, it must be taken into account that the combination of the competitive basis of the administrative process with the parties' equality in the process provides discretionary ability to a complete use of the judicial protection of the rights, freedoms and interests of the person who appealed to the administrative court for protection. Objective interdependence and the connection of the principle of competition with the principles of administrative justice is clearly reflected in its ratio to the latter. Thus, the condition for the implementation of the principle of competition is the procedural equality of the parties, because the parties can compete in defending their subjective rights and interests only if there are equal legal conditions and equal procedural means.

The principle of competition is a universal regulatory and governing requirement that is directly enshrined in the rules of procedural law, which ensures such a procedure for the implementation of legal proceedings, in which the court's finding of circumstances relevant to the case, is carried out through the confrontation of subjects of procedural relations in the presentation of circumstances on which they base their claims and objections.

The principle of competition in different types of process has certain peculiarities. In civil, criminal, administrative and economic proceedings, the parties compete for the actual circumstances relevant to the case and the legal qualification of these circumstances. At the same time, they are responsible only for the factual substantiation of their position. The question of the law the court decides independently. Despite the fact that the people involved in the case have the right, and in some cases, are obliged to give a legal substantiation of their claims and objections, the court is not bound by their arguments.

It is noted that the legislation of Ukraine lacks a unified list of subjects of power, and that is why to determine a certain body as such entity status and the content of its powers should be started with, and that status and powers are established by the relevant regulatory acts that regulate their activities.

A petition in administrative proceedings means an appeal of the participants of the administrative process to the court with the request for assistance in the implementation of the consolidated in the Code of Administrative Proceedings of Ukraine of their procedural rights and duties during the proceedings in a particular administrative case in order to protect their rights, freedoms and interests. The attention is drawn to the fact that the peculiarity of petitions in administrative proceedings is, firstly, the availability of an opportunity to petition any participant in the administrative process, and not only the parties; secondly, the petition is always brought to court and only the court is authorized to decide on its further realization – whether to satisfy it or not.

On the basis of the analysis of different approaches, the author's definition of proving in administrative legal proceedings is suggested. It is offered to understand proving in administrative legal proceedings as the activity of the subjects of proving,

which is regulated by the administrative-procedural norms, aimed at collecting, submitting, evaluating, reviewing, providing, researching, demanding or temporarily withdrawing evidence in order to find out the objective truth and fair solution to a public-legal dispute.

One of the factors in the implementation of the principle of competition between the parties, taking into account the procedural practice of the European Court of Human Rights, is the provision on the length of the trial. In order to establish a reasonable duration of a particular case in national judicial authorities, the European Court takes into account in its practice several defining criteria, in particular: the complexity of the case; the behavior of the applicant, that is, the person who applied for the protection of his or her rights; the work of the court and other state bodies of the state during the consideration of the case; importance of the subject matter for the applicant.

Key words: administrative justice; competition; the principle of competition; the parties; subject of authority; administrative court; proving.